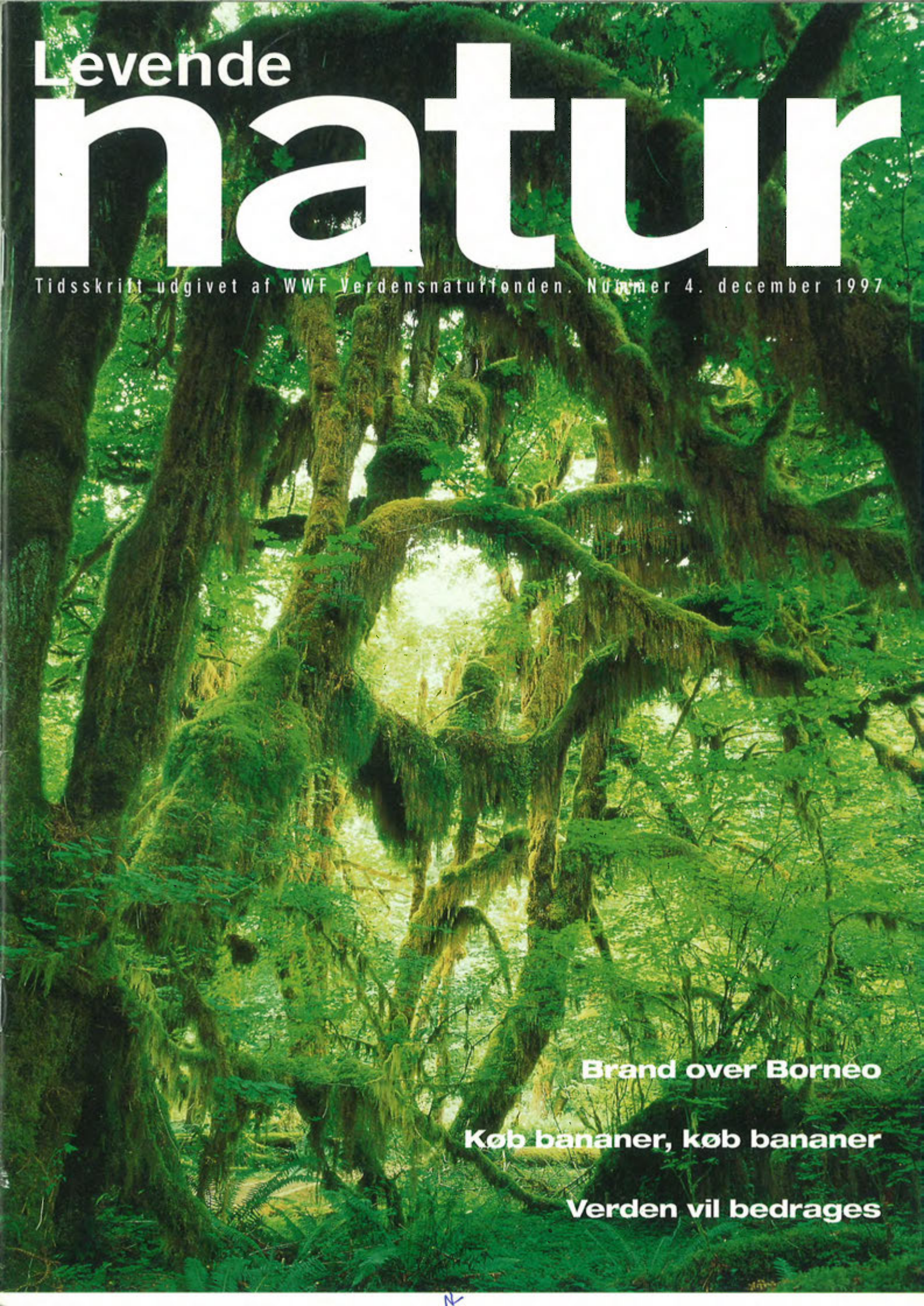

Levende

natur

Tidsskrift udgivet af WWF Verdensnaturfonden. Nummer 4. december 1997

Brand over Borneo

Køb bananer, køb bananer

Verden vil bedrages

Foto: ROBIN SKJØDEBORG

Klimaforandringer - der er mange års arbejde forude

Verdens klima opfører sig underligt i disse år: Vi oplever nogle af de varmeste år, der nogensinde er registreret.

Gletschere smelter overalt i verden, storme og oversvømmelser koster samfundene mere end nogensinde, og dyr og planter optræder på steder, hvor de aldrig har været før.

Disse ændringer passer foruroligende godt med klimaforskernes forudsigelser om, hvordan de menneskeskabte klimaforandringer vil ytre sig. Og denne overensstemmelse styrker forskernes overbevisning om, at forandringerne faktisk skyldes os mennesker og vores stigende udledninger af drivhusgasser.

Forskerne forstår langt fra alle de mekanismer, der skaber klodens klima. Men langt de fleste af dem er enige om, at tegnene er tydelige nok. Vi er på vej til nogle voldsomme og dramatiske ændringer af klimaet, hvis vi ikke gør noget alvorligt ved udledningen af drivhusgasser som kuldioxid og metan.

Klimaforandringerne er nok den største udfordring i den globale miljøpolitik. Den gode nyhed i den forbindelse er, at verdens mest magtfulde politikere har indset problemets alvor. Præsident Clinton taler direkte med Helmut Kohl, Tony Blair og Japans ministerpræsident Hashimoto om klimaproblemerne. Det er meget få miljøproblemer, der får opmærksomhed på det niveau.

Men den dårlige nyhed er, at de magtfulde politikere endnu ikke er rede til at gøre nok. De diskuterer kun minimale ændringer i udledningerne. Og de er vildt optagede af at finde smuthuller, så de kan smyge sig uden om selv de mindste forpligtelser. F.eks. diskuterer man i ramme alvor ordninger, hvor de rige lande kan købe retten til at udlede de drivhusgasser, som det tidligere så forurenende Rusland ikke selv har råd til at udlede.

Når dette nummer af *Levende Natur* udkommer, er alverdens miljøpolitikere samlet i Kyoto i Japan for at blive enige om, hvad der skal gøres ved klimaproblemerne efter år 2000. Forberedelserne til mødet er ikke gået ret godt, og der skal et lille mirakel til for at skabe et godt resultat ved mødet i Kyoto.

I WWF Verdensnaturfonden gør vi, hvad vi kan, for at få politikerne til at turde skabe det lille mirakel. Den danske regering vil gerne, og EU vil også. Men der er mange fodslæbere i den globale miljøpolitik, så det bliver svært. Og uanset om vi ender med at juble eller fortvivles over resultatet fra Kyoto, er det nødvendigt at huske, at resultatet ikke under nogen omstændigheder er nok til at løse verdens klimaproblemer. Der skal meget mere til. Noget af det afgørende bliver at få verdens virksomheder til at spille en konstruktiv rolle. Nogle virksomheder har allerede i samarbejde med WWF taget initiativer, der vil nedsætte deres udslip af drivhusgasser betydeligt.

Men mange flere må gøre det samme. Hvis vi kan få virksomheder til at vise viljen og udvikle nye teknologiske løsninger, bliver det langt lettere for politikerne at tage de næste skridt.

Kim Carstensen, generalsekretær

REGNSKOV. Foto: TONY STONE

Levende Natur Nr. 4 / December '97

Tidsskrift for international naturbevarelse

UDGIVET AF

WWF Verdensnaturfonden
Ryesgade 3F, 2200 København N.
Telefon 35 36 36 35. Fax 31 39 20 62
Giro nr. 5 00 20 01
e-mail: wwf@wwf.dk

*Man kan blive medlem af WWF
ved at betale minimum 175 kr. om året.*

*Levende Natur udsendes gratis
til medlemmerne.*

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør:
Journalist Nanet Poulsen (DJ)

Generalsekretær Kim Carstensen
Lic.scient. Tommy Dybbro
Cand.phil. Lisbeth Jørgensen
Afdelingsleder Michael Brinch Pedersen
Cand.phil. Mik Steenberger
Journalist Anne-Marie Mikkelsen
Journalist Charlotte Hindø

Billedresearch:
Annette L. Gondolf

PRODUKTION

Layout:
Lenny Larsen, Digital Art & Design
Repro og tryk:
Levison+Johnsen+Johnsen a/s

*Levende Natur er
trykt på 100% genbrugspapir*

4

Brand over Sydøstasien

Virkningerne vil kunne mærkes i hundreder af år. WWF stiller krav til landene i Sydøstasien om en ændret politik.

Af *Troels Dam Christensen*, videnskabelig medarbejder WWF

8

Køb bananer, køb bananer

Bananen er den mest spiste friske frugt i verden. Og produktionen af den er forbundet med enorme miljø- og sundhedsproblemer. Nu er der kommet et alternativ, som kan købes i danske butikker.

Af *Nina Schiotz, Max Havelaar Fonden og Nanet Poulsen*

14

Snyd og bedrag i naturens verden

Til tider antager bedraget nærmest menneskelignende former. Altsammen drejer det sig om udvælgelse, overlevelse. Af *Bent Jørgensen*

18

Plyndring af regnskoven fortsætter

Journalist *Jens Nauntofte* skriver om gode og onde kræfter i Stillehavet. Salomonøerne og Vanuatu fortæller to vidt forskellige historier om forvaltning af en meget rig natur.

22

Nyt om WWF Verdensnaturfonden

WWF - World Wide Fund for Nature - er en privat og uafhængig organisation, som arbejder for at løse globale natur- og miljøproblemer. WWF er repræsenteret i 53 lande, og WWF Verdensnaturfonden er den danske afdeling. Formålet med WWF's arbejde er at bevare naturens mangfoldighed, at sikre at udnyttelsen af naturens ressourcer sker på en bæredygtig måde og at bekæmpe forurening og unødigt forbrug af ressourcer og energi.

Brand over Sydøstasien

af TROELS DAM CHRISTENSEN Videnskabelig medarbejder WWF

Virkningerne vil kunne mærkes i hundreder af år

Det globale klima
påvirkes.
Fødegrundlaget vil
varigt være ændret,
og der vil komme
flere sammenstød
mellem mennesker
og vilde dyr.
WWF stiller krav til
landene i Sydøst-
asien om en ændret
politik.

En gigantisk røgsky har formørket store dele af Sydøstasien dette efterår. Malaysia, dele af Indonesien, Thailand og Philippinerne har i flere måneder være dækket af røg fra store brande på især Borneo og Sumatra, hvor mindst 7-800.000 hektar skov, krat og anden vegetation er brændt af for at rydde jorden til plantager og landbrug.

WWF i Sydøstasien kræver gennemførelse af en strategi, der skal forhindre lignende katastrofer fremover.

Røgskyen har haft alvorlige konsekvenser for befolkningerne i de berørte lande. 20 millioner mennesker har måttet leve i forurenede luft under sundhedsfarlige forhold mange uger i træk. Mindst 50.000 mennesker har søgt hospitalshjælp pga. vejrtrækningsproblemer og flere er døde.

Til dette skal lægges de direkte følger af brandene, nemlig ødelæggelsen af store naturområder på Borneo og Sumatra med deraf følgende tab af unik biologisk mangfoldighed. Bestandene af truede arter som orangutang, tiger og elefant vil, sammen med mange andre arter fra de tropiske skove, sandsynligvis blive stærkt indskrænket som følge af brandene.

DE LANGSIGTEDE konsekvenser af brandene kan kun fremtiden afsløre. Men læger i regionen forventer et øget antal kræfttilfælde over de næste 20-30 år pga. den kraftige luftforurening.

Det globale klima påvirkes
af brandene, som anslås at
have sendt lige så meget CO₂ ud
i atmosfæren, som alle biler
og kraftværker i Europa sender
ud på et helt år.

FOTO: FOCI

Visse af de naturtyper, der nu er ødelagt, vil først være gendannet efter mange hundrede år. Og ifølge skøn fra WWF-kontorer i regionen vil nogle dyrearter varigt have fået deres foretrukne levesteder indskrænket.

Brandene og røgen forventes også at påvirke de økologiske systemer på længere sigt. Røgen har betydet en kraftig nedsættelse af solens indstråling. Således er lysindstrålingen i et område af Kalimantan eksempelvis faldet med 20%, og temperaturen er faldet med 6 grader pga. røgtågen. Det betyder sandsynligvis et væsentligt fald i både landbrugets og den oprindelige naturs produktivitet og en deraf følgende indskrænkning i fødegrundlaget.

De dyr, der er i stand til at flygte fra brandområderne, vil samles i større koncentrationer i de tilbageværende mindre naturområder. Samtidig forventes det, at større vilde dyr (specielt tigre og elefanter) i deres søgen efter føde og nye levesteder i højere grad end tidligere vil komme i karambolage med mennesker.

Erosion og udvaskning af jord og organisk materiale fra de afbrændte områder til ferskvandsområder og havet vil tage til og bl.a. forøge den igangværende ødelæggelse af koralrevne. Vandets surhedsgrad vil blive ændret med fiskedød til følge og faldende reproduktion også i havene. Det globale klima påvirkes af brandene, som anslås at have sendt lige så meget CO₂ ud i

!!

!!

FOTO: POLFOTO - TONY STONE - WWF

atmosfæren, som alle biler og kraftværker i Europa sender ud på et helt år.

Der er med andre ord god grund til at kalde brandene og de følgende røgskyer en "international miljøkatastrofe", som WWFs internationale præsident Babar Ali gjorde det i Jakarta i slutningen af september.

TRADITIONELT HAR månederne før starten af regntiden været tiden, hvor man ryddede land bl.a. ved at brænde vegetationen af. Normalt er disse brande blevet slukket af den kraftige nedbør i starten af regntiden. Det, der gør situationen specielt alvorlig i år, er dels, at tørketiden har været mere tør og varet længere end normalt, dels at der er blevet brændt meget større arealer af end sædvanligt.

Over de sidste årtier har Indonesien sammen med andre lande i regionen satset stærkt på at udnytte sine naturressourcer, herunder fælde og omdanne store regnskovsområder til landbrug og plantager. Specielt udviklingen indenfor oliepalmeindustrien og plantager til produktion af træmasse har været kraftig. Holdningen fra landets politiske ledelse har generelt været: Vækst frem for alt - så få hindringer og reguleringer som muligt, som kan besværliggøre denne hurtige økonomiske vækst.

I Indonesien alene er arealet med oliepalmeplantager vokset fra 600.000 hektar til 2,2 millioner hektar siden 1985. Og indenfor de næste to til tre år skal yderligere 3,3 millioner hektar plantes til med oliepalmer.

Danmark tager del i gildet. Vi importerer ca. 75.000 tons olie fra oliepalmer om året. Og væksten har været voldsom gennem de seneste ti år. Palmeolien bruges primært i fødevarerindustrien og i begrænset omfang i kosmetikbranchen. Også for plantager til produktion af tømmer og træmasse er arealet steget kraftigt de senere år, og store arealer er sar til side for den fremtidige udnyttelse af land til disse plantager.

PÅ DENNE BAGGRUND kan det ikke undre, at vi ser rydninger af usædvanligt store områder i disse år, og dermed de kraftige og udbredte brande i regionen. WWFs kontor i Indonesien er således kommet frem til, at op mod 80 procent af brandene er direkte forbundet med rydning af land til plantager.

Netop den gældende vækstfilosofi i områder er en af forklaringerne på, at det har kunnet komme så vidt i år, selv om

fire store brande i de forløbne år på Borneo turde være advarselssignaler, der var til at tage at føle på.

Som en enlig svale forsøgte den indonesiske miljøminister tidligt at gøre opmærksom på situationens alvor og pressede på, for at man skulle tage de nødvendige forholdsregler, men uden den store effekt. Og det var først, da katastrofen var en realitet, og mange millioner mennesker i Indonesiens naboland Malaysia led under de enorme røgtåger, at Indonesiens præsident Soeharto offentligt sagde undskyld, og en international brandbekæmpelse - alt for sent - blev sat i værk.

Siden har den indonesiske skovminister tilbagekaldt 166 koncessionsrettigheder for forskellige tømmer- og plantagefirmaer, fordi de ikke har kunnet bevise, at de ikke har påsat brande for at rydde områder til deres plantager. Man kan håbe, at dette er det første skridt fra den indonesiske regerings side til i langt højere grad at overholde og effektivere de love, der findes for rydning af områder til plantager, og vedtage nye strengere regler. ■

WWF i fem sydøstasiatiske lande har nu sammen fremsat et krav til landene i Sydøstasien om at etablere en strategi, der skal forhindre fremtidige brandkatastrofer. WWF appellerer endvidere kraftigt til det internationale samfund om at støtte strategien teknisk og økonomisk.

STRATEGIEN INDEHOLDER BL.A. FØLGENDE ELEMENTER:

- Stop for brug af ild til at rydde land over en vis størrelse, indtil et effektivt brandkontrollsystem er gennemført.
- Etablering af et effektivt brandkontrollsystem med tidlig varsling og endvidere restriktioner i brugen af afbrændinger i følsomme områder og i tørkeperioder.
- En reel effektivisering af både nye og eksisterende love for afbrændinger. Og sikring af, at de ansvarlige bliver draget til ansvar.
- Som det måske allervigtigste skal der laves en gennemgribende analyse og revurdering af den økonomiske politik, der føres i de berørte lande.

NÅR TØRKE OG ANDRE NATURFÆNOMENER TRÆKKES FRA, SÅ STÅR ÉT TILBAGE:

Den førte økonomiske politik i de pågældende lande er den bagvedliggende årsag til, at Borneo og Sumatra i år stod i flammer.

TILTRÆNGT GAVE TIL HAJERNE

Takket være et af mange initiativer i forbindelse med WWF-ideen om "Gaver til Jorden" kan hajerne nu svømme lidt mere sikkert i dele af Atlanterhavet og Den mexicanske Bugt. De ansvarlige myndigheder i USA har indført nye regler, som beordrer fangsten i området skåret ned til mindst det halve. Desuden totalfredes fem arter, der betragtes som sårbare, herunder den største hajart i verden - hvathajen. WWFs leder af kampagnen for beskyttelse af "Det

FOTO: FLIP NICKLIN-MINDEN PICTURES

truede Hav" udtaler, at denne gave til jorden giver hajerne en meget tiltrængt mulighed for at komme sig efter årtiers rovfiskeri. Der findes intet internationalt samarbejde om forvaltning af hajerne, og blandt verdens 20 største fiskerinationer er der kun to, som overvåger hajfiskeriet i deres egne farvande - Canada og USA.

Nyt regnskoven-reservat i Malaysia. Myndighederne i Malaysia har oprettet et 270 km² stort naturreservat i Sabah-provinsen på det nordlige Borneo. Selvom Kinabatangan-reservatet allerede var annonceret for flere år siden, har processen frem til den endelige oprettelse været lang og besværlig. WWF-Malaysia har imidlertid arbejdet meget tæt sammen med både de centrale og lokale myndigheder om de sidste undersøgelser over dyre- og plantelivet i området og om den endelige grænsedragning. Resultatet er blevet, at et særdeles værdifuldt naturområde nu bliver beskyttet. Området er bl.a. hjemsted for orangutangen og for den sjældne næseabe, som kun findes på Borneo.

FOTO: FRANS LANTING-TONY STONE

NYOPDAGET

LOKALITET FOR PUKKELHVALER

Et vigtigt område for pukkelhvaler er blevet opdaget i en bugt ved Madagaskar - den store ø ud for det sydlige Afrikas østkyst. Verdensbestanden af pukkelhvaler opgøres i få tusind. De er opdelt i en lang række delbestande, som hver har bestemte vandringsveje, der går tusinder af kilometer over de store verdenshave. Biologerne har nu opdaget, at der i perioden juli-september befinder sig mindst 80 pukkelhvaler i det pågældende område ud for Madagaskar. I alt 14 hunner med nyfødte unger blev observeret, hvilket antyder, at området er vigtigt som et sted, hvor ungerne kommer til verden og tilbringer deres første tid sammen med deres mødre.

FOTO: PETER & STEF LAMBERTI-TONY STONE

Behov for øget indsats i Congo. Krybskytteriet flourer i flere af Congos berømte nationalparker. I kølvandet på borgerkrigen i det tidligere Zaire, der førte til magtovertagelsen i landet, som nu hedder den demokratiske republik Congo, hersker der kaos-lignende tilstande mange steder. I Garamba-nationalparken, der huser Afrikas sidste overlevende nordlige hvide næsehorn, er krybskytteriet således i fremmarch. Det samme sker i Virunga-bjergene mod øst, som er hjemsted for bjerggorillaerne, ligesom arbejdet med at forvalte det såkaldte okapi-reservat, hvor den giraf-lignende okapi har et af sine få levesteder, er brudt sammen. WWF's internationale generaldirektør, Claude Martin, mødtes i sommer med de nye myndigheder i landet, og der er indgået en aftale, som skal sikre, at WWF-støtten til disse områder kan få den størst mulige effekt.

STRUDSEFARME TRUER DEN VILDE STRUDS I TANZANIA

I Tanzania er der stigende bekymring for, at det øgede antal strudsefarme truer den vilde bestand af strudse i landet.

I de senere år har forskerne noteret en betydelig nedgang i antallet af vilde ungstrudse. Strudsefarme er for alvor etableret i landet i 1990, og eksport af strudsekød til USA og Europa er kommet i stand. Imidlertid er farmene stort set ude af offentlig kontrol, og det frygtes, at der foregår en betydelig indsamling af strudseæg i naturen for at supplere den avl, der foregår på farmene.

FOTO: PER KLAESSON-BILLEDHuset

af Nina Schiøtz
generalsekretær Max Havelaar Fonden
og Nanet Poulsen

Køb bananer køb bananer

Efter flere års forberedelser, talrige besøg på forskellige produktionssteder, forhandlinger med producenter, eksportører, importører og potentielle licenstagere er det lykkedes at skabe en ny dimension på det internationale bananmarked. Og fra slutningen af november fik vi danskere for første gang mulighed for i næsten

alle landets supermarkeder at vælge mellem bananer med Max Havelaar-garantien og bananer fra de sædvanlige transnationale selskaber.

FOTO: MICHAEL DAUGAARD 2. MAJ

Store miljømæssige forbedringer

Max Havelaar-mærkede bananer kommer fra både småproducenter og mellemstore plantager. Bønderne her får en stabil

mindstepris, der som minimum dækker deres omkostninger.

Til gengæld forpligter de sig til sociale og miljømæssige forbedringer. Således er det sædvanligvis kolossalt store pesticidforbrug reduceret til et minimum.

De voldsomme affaldsmængder, der er forbundet med traditionel bananproduktion, er ligeledes reduceret kraftigt, og udvaskningen af giftrester til floder og have er fjernet. Endelig bliver bananarbejderne i de bæredygtigt dyrkede plantager ikke udsat for påvirkning af kræftfremkaldende kemikalier.

Der arbejdes generelt hen imod forholdsregler som f.eks. beskyttelse af vandforsyningerne, jorderosionsbekæmpelse, forbud mod brug af ukrudts- og svampebekæmpelsesmidler og i det hele taget alle de sprøjtemidler, som verdenssundhedsorganisationen WHO enten forbyder eller har på deres observationsliste for forbud. End-

Hvem skulle tro, at den dejlige gule frugt med den skønne smag og det sunde indhold ofte betyder død og ødelæggelse i de lande, hvor den produceres. Det er imidlertid en kendsgerning, at bananer er en af verdens mest miljøbelastende landbrugsafgrøder. Og at mennesker i Ecuador, Costa Rica, Honduras og andre bananproducerende lande påføres unødige lidelser.

Men nu er der et alternativ på markedet. En banan, der smager lige så godt, ser lige sådan ud og kun koster en lille smule mere.

Bag den nye banan står *Max Havelaar Fonden*, som tidligere med held har introduceret danskerne for elefantmærket kaffe og te.

EUs banan-regime vanskeliggør fortsat import af bæredygtigt dyrkede og handlede bananer.

EUs såkaldte banan-regime har, siden det blev indført for fire år siden, været en afgørende stopklods for import af bæredygtigt dyrkede bananer. Og er det stadig.

Man kan i dag kun importere bananer til EUs 15 medlemsstater, hvis man har en banan-licens. Banan-licenser er imidlertid ikke noget, man bare får. 96,5% af licenserne er på forhånd delt ud blandt amerikanske og europæiske banangiganter som Geest, Chiquita, Dole og Del Monte, som kun i ringe omfang har vist interesse for at importere bæredygtigt producerede bananer.

Blot 3,5% af det samlede antal licenser er sat af til såkaldte nye erhvervsdrivende. Og disse licenser er ydermere ikke så nemme at få fat i. Dels fordi der ikke er ret mange, og dels fordi der spekuleres i handel med dem på grund af den generelle manglende på licenser.

Sidste år afslørede ulandsorganisationen Ibis således, at et importfirma i Odense havde oprettet mere end 200 skuffeselskaber med henblik på at erhverve sig en andel af de 3,5% licenser, der er sat af til nye erhvervsdrivende.

I praksis betyder dette temmelig indviklede system, at det er svært at skaffe licenser til bæredygtigt producerede/"fair-trade" bananer. Importører af fair-trade bananer, som f.eks. FDB, er ofte tvunget til at købe eller låne licenser af blandt andre de multinationale selskaber, som sidder på langt størsteparten af licenserne. Det medfører en ekstra omkostning, som i sidste ende fordyrer disse bananer. Den danske regering arbejder i øjeblikket på, at der i EU indføres en særlig kvote for bæredygtigt producerede bananer.

Jesper Knudsen, IBIS

videre skal det gøres attraktivt at dyrke flere forskellige afgrøder for at sikre en mere hensigtsmæssig udnyttelse af jorden, og affaldsproblemet skal fjernes helt.

FOTO: MICHAEL DAUGAARD-2. MAJ

Det handler også om mennesker

Bananarbejderne er i gang, før solen står op. Med store, bredbladede knive skæres bananklaserne ned. De omkring 30-40 kg tunge klaser bæres hen til det kabelformede system, som går på kryds og tværs gennem plantagen. På en travl dag løfter en plantagearbejder 5000 kg. Med håndkraft trækkes bananklaserne hen til pakkecentralen, hvor andre arbejdere står klar til at overtage. Klaserne skæres i mindre stykker. Bananerne skylles, sorteres, vejes og pakkes.

Sådan ser bananproduktionen ud på stort set alle større bananplantager. Forskellen er bare, at mens de allerfleste bananer er dyrket under ringe arbejdsforhold og med et stort forbrug af sprøjtemidler, så er der nu andre bananer, som er produceret med en god kemi for både mennesker og miljø.

Derfor skal bananer behandles

Det er svært at dyrke 100% økologiske bananer til eksport. Det største problem udgør svampen Sigatoka negra. Hvis denne for alvor breder sig, kan det i løbet af få uger få katastrofale følger for hele plantagen. Svampen ødelægger frugten og får den til at modne indvendigt, men ikke udvendigt.

Et andet problem er, at bananer begynder at rådne fra den dag, de skæres ned. Dette forhindres i Max Havelaars bananer ved at smøre et kemikalie på stilkene af dem. Stoffet går ikke ind i bananen. I sædvanlig bananproduktion vaskes bananer med kemikaliet i kæmpestore kar. Det giver også store mængder spildevand, som forurener floder og grundvand og påfører arbejderne en række hud- og luftvejssygdomme.

De plantagearbejdere og småbønder, som Max Havelaar samarbejder med, har minimeret brugen

af sprøjtemidler mod Sigatoka negra, men endnu er det ikke muligt helt at undgå sprøjtning.

Det er imidlertid forbudt at bruge sprøjtemidler mod alt andet.

35 kroner mere om året

Hurtigere, mere og fremfor alt billigere, billigere, billigere. Det er dette pres fra verdensmarkedet, som ikke mindst de producerende småbønder i den 3. verden er underlagt. De lever dermed i stadig angst for fremtiden.

Følgerne af den hensynsløse handel, hvor der ikke er nogen garanteret mindstepris, rækker fra store gældsbyrder og total afhængighed af lokale mellemhandlere til arbejdsløshed og fattigdom. Synlige beviser på denne udvikling er fattigdomszoneerne i Sydamerikas, Afrikas og Asiens storbyer. Naturligvis forsøger disse mennesker at redde sig fra nød og fattigdom på anden måde, men der findes kun få alternativer til deres traditionelle levebrød.

Udviklingshjælp starter derfor med fair handel og rimelige priser, og med Max Havelaar mærkede bananer har den danske, ansvarlige forbruger nu fået endnu en mulighed for at gøre en forskel. Hver dansker spiser i gennemsnit 8 kg eller 40-45 bananer om året, så det er langt fra ligegyldigt, hvilke bananer vi vælger at købe.

Prisen i butikkerne på en Max Havelaar banan er typisk 50-75 øre højere end på en tilsvarende kvalitetsbanan. Det betyder, at merudgiften ved at spise bananer med god samvittighed er mellem 20 og 35 kroner. Om året.

For bonden betyder ordningen, at han i første omgang er sikret en pris, der dækker hans faktiske omkostninger ved at dyrke bananen. Det er denne stabile indtægt, der gør det muligt at starte en positiv udvikling. Udover mindsteprisen får bonden en merpris, og den sætter ham også i stand til at investere i sociale forbedringer og produktionsmetoder, der er mere skånsomme mod miljøet. ■

FOTO: MICHAEL DAUGAARD-2. MAJ

SÅ MEGET STÅR DER PÅ SPIL:

Studier fra Costa Rica viser, at for hvert ton bananer, der bliver eksporteret, produceres der tre tons affald. En del af affaldet er giftindsmurte poser, der har siddet omkring bananklaserne. Et enkelt års forbrug af disse poser kan dække hele Costa Ricas bananareal. Poserne ender ofte på lossepladser og i floder, hvor de af havskildpadder forveksles med gopler. Følgen er, at skildpadderne drukner, når de forsøger at "spise" poserne.

Banansektoren i Costa Rica stod i årene 1986-1991 for omkring 8% af skovrydningen i Costa Rica. Det er primær og sekundær regnskov, der fældes. Bananplantagerne sprøjtes op til 45 gange under en vækstperiode. Det sker i stor udstrækning med fly. Grunden til det høje antal sprøjtninger er, at 90% af sprøjtegifterne "går tabt", dvs. føres med vinden, jorden og vandet videre ud i det omgivende miljø. Således er 90% af koralrevet ud for Costa Ricas kyst dødt som følge af udvaskning af pesticider og borteroderet jord. Af samtlige forgiftningstilfælde hos mennesker i Costa Rica som følge af sprøjtegifte rammer 1/3 bananarbejdere, selvom de kun udgør 5% af befolkningen. Udover akut forgiftning rammes mange bananarbejdere af sterilitet, kræft samt hud- og luftvejssygdomme.

Nogle af de store bananproducenter er godt klar over, at der er brug for et kursskifte. For eksempel har Chiquita indledt et forsøg med mere bæredygtig produktion af bananer i Costa Rica og Panama.

NÅR DU KØBER EN MAX HAVELAAR MÆRKET BANAN, ER DU GARANTERET FØLGENDE:

- arbejdspladsen har kollektive overenskomster og fagforeningsfrihed
- der må ikke ske diskrimination på plantagen
- der eksisterer ikke tvangs- og børnearbejde
- der er sociale minimumsstandarder på arbejdspladsen
- der er orden i sundheds- og arbejdsforholdene
- der er i produktionen taget hensyn til naturen og miljøet
- der er dokumenteret kontrol med brugen af sprøjtegifte og kunstgødning
- der er en sammenhængende indsats mod jorderosion og vandforurening
- der er dokumenteret kontrol med affaldet

Bananen er den mest spiste friske frugt i verden med en samlet global produktion på 52 millioner tons om året.

Max Havelaar-mærkede bananer er allerede en succes på de to første markeder, Holland og Schweiz. Markedsandele på 10-12 % i løbet af ganske kort tid tegner godt for fremtiden.

GRØN INFORMATION

til *Levende Naturs* læsere

Glædelig jul Aldrig har julen været så grøn...

Julen er en dejlig tid med mange traditioner. Vi hygger, og der købes ind - og det kan være meget svært at få julen gjort så miljørigtig, som man kunne ønske sig.

Men i år er mulighederne for en jul, der er grøn i mere end én forstand, større end nogensinde. Butikkernes hyl-der bugner af spændende økologiske varer. Men når der skal handles julegaver, må man tage opfindsomheden til hjælp - for miljørigtige julegaver er også gaver, som skal glæde og holde længe.

Foto: BERT WIKLUND

cent - set i forhold til den samlede produktion. Men en stigende efterspørgsel på de ekstra grønne juletræer vil jo være en oplagt opfordring til producenterne om at omlægge til dyrkning af økologiske juletræer. I år sælges der økologiske juletræer bl.a. i Århus, Randers, Hammel, Odder, Ny Ryomgård, Frederikshavn, Glumsø, Birkerød, Roskilde og København. ■

De fleste juletræer er sprøjtet

I de danske stuer står der ved juletid ca. 1,2 millioner juletræer - smukke, grønne og de "stråler" af kunstgødning og sprøjtemidler. Dyrkningen af de mange juletræer er nemlig ikke en uvæsentlig belastning af miljøet. Juletræer dyrkes ved en meget intensiv produktion, hvor der gennem de 5-8 år juletræet vokser, bruges op til 8-9 forskellige sprøjtemidler og hertil også kunstgødning.

Det allerbedste miljøvalg er et økologisk/usprøjtet juletræ. Det er dyrket uden brug af kemiske sprøjtemidler og kunstgødning. Fjernelse af ukrudt mellem træerne sker på den mest naturlige måde, nemlig ved at fritgående dyr (f.eks. får og strudse) spiser og dermed fjerner ukrudtet.

Andelen af økologiske juletræer er stadig lille - kun få pro-

Foto: GUY MARCHE

GRØN INFORMATION - RING 33 13 66 88

GRØN INFORMATION er et uafhængigt informationscenter, der giver gode råd om, hvordan hverdagen kan gøres mere miljøvenlig. Det er gratis at benytte centerets service.

De bedste grønne ideer til jul

- Køb ind til en økologisk jul, f.eks. juletræ, andesteg/flæskkesteg, chokolade, marzipan, krydderier, nødder, frugt og grønt - ring til Grøn Information og få tilsendt en lang liste over økologiske forhandlere rundt om i landet på telefon 33 13 66 88. Her kan du også få flere grønne juleråd.
- Køb et juletræ med rod - det kan plantes ud bagefter. Pynt derefter træet med omtanke. Køb kvalitetspynt der holder i mange år. Find pynt i skoven, f.eks. grankogler.
- Hvis det ikke er muligt at skaffe et økologisk juletræ, så er rødgran at foretrække. Det er en mere modstandsdygtig sort, hvor der bl.a. ikke sprøjtes mod insekter, og dyrkningen er mindre intensiv.
- Julen er også tid for levende lys. Ægte stearinlys er mest miljørigtige. De er fremstillet af oksetalg. Almindelige lys til lysestager og fyrfadsllys er fremstillet af paraffin, som er et olieprodukt - en ufornyelig ressource. Afbrænding af mineralsk olie vil i sidste ende medvirke til - i større eller mindre grad - at forstærke drivhuseffekten.
- Alt julepapir og juleklamer skal afleveres - samme sted som aviserne - til genbrug. Det må heller ikke brændes i brændeovnen. Metallignende indpaknings-plast kan kun genbruges til andre pakker. Køb derfor kun rent papir til at pakke gaverne ind i.
- Miljømærket bade- og duftvand. Matas har både shampoo og bodydusch mærket med det nordiske Svanemærke.

De værste ideer til jul

- "Guld- og sølv"-lys. Lakken kan være fremstillet på basis af opløsningsmidler og kan ved afbrænding sode meget. I et enkelt tilfælde har det vist sig, at netop en guldlak var årsag til forskellige indeklimagener, bl.a. luft- og øjenirritationer.
- Gaven til hjemmet der har alt. Hvert år - et nyt "hit" indenfor elektrisk køkkenudstyr, f.eks. fransk hotdog-laver, elektrisk pizzabage-plade, elektrisk vaffelbager, isterningmaskine m.m. Sandsynligheden for, at gaverne blot samler støv på hylderne, er erfaringsmæssigt stor.
- Kalendergaver i "sampak". Indeholder ofte diverse plastting og legetøj, som er mere eller mindre uden formål. Køb - hvis der er tid - pakker til gavekalenderen selv. Det bliver mere personligt, og gaverne bliver ikke så nemt til "engangs"-ting, der hurtigt ryger i skraldespanden.
- Miljøskadelig julepynt som f.eks. sne på spraydåse, "syngende" dørmatter eller elektriske nisser med indbygget batteri.

STOREBÆLTS-FORBINDELSEN

I de seneste år har jeg tænkt meget over, hvilke konsekvenser det vil have for miljøet, når Storebæltsbroen kommer. Man hører hele tiden, at det vil være godt for havmiljøet, men man hører også, at CO₂-udslippet vil stige væsentligt. Derfor vil jeg gerne vide, hvad der er bedst for miljøet - at beholde den oprindelige forbindelse eller tunnelen og broen? Man bliver hele tiden bombarderet med oplysninger og beskyldninger om, at det ville være godt for det ene og ikke for det andet. Og hvad vil der ske med Sprogø, når diverse maskiner forlader øen?

Med venlig hilsen
Thomas Povlsen
5700 Svendborg

SVAR:

Kære Thomas Povlsen
Jeg kan godt forstå, at du er blevet forvirret og har tænkt meget over, om broen nu er et gode eller et onde set med miljøbriller. Det er ikke let at gennemskue. Det bedste, man kan sige om den sag er, at det ikke nytter at spekulere længere: Forbindelsen er der allerede - eller togforbindelsen er, og bilforbindelsen følger snart efter.
Skal man alligevel udføre tankeeksperimentet, så er problemet kort fortalt, hvilke størrelser man sammenligner. Hvis det er CO₂-udledningerne, man interesserer sig for, og man f.eks. sammenligner de gamle færgers CO₂-udledning med den tilsvarende fra biler og tog i en bro/tunnel, er færgerne formentlig de mest miljøvenlige. Men hvis man i stedet bruger de nye hurtigfærger som sammenligningsgrundlag, kan bil og bro ligefrem synes miljøvenligt. Det skyldes, at de nye hurtigfærger har et enormt energiforbrug og tilsvarende høj CO₂-udledning.
Dertil kommer den væsentlige ubekendte: Hvor meget stiger trafikken over Storebælt, når forbindelsen er fuldt etableret? At trafikken stiger, er alle enige om, men hvor meget? Større CO₂-udledninger er den uundgåelige følge.
Det korte af det lange er, at dit spørgsmål er svært at besvare uden at skrive en hel rapport. Og at en sådan rapport ville rumme

en masse usikre faktorer. Det er dog overvejende sandsynligt, at den nye forbindelse - p.g.a. trafikstigningen - vil være den mest miljøbelastende.

Med venlig hilsen
Lars Georg Jensen
videnskabelig medarbejder

ASIATISK AFFALD

Det er glædeligt at læse om de mange nye bestræbelser på fredning og naturbevarelse i asiatiske lande i Levende Natur. Jeg har i de sidste 7 måneder rejst rundt i Thailand, Malaysia og Indonesien. Her har jeg oplevet mange former for "naturforvaltning" såsom:

- lokale rejsende som smider plastikflasker, flamingo- og papiremballage ud af vinduerne i tog og biler
 - affaldsdynger ved attraktioner
 - alle former for affald der ligger og flyder i floder, der grænser op til nationalparker
 - lokale der smider plastik osv. overbord fra skibe, så man allerede langt fra havn er klar over resten af turens forløb
 - meget forurenende biler, motorcykler og knallerter.
- Det lyder jo fint, at man opretter reservater og fredede områder. Men hvad nytter det, hvis der ikke er en generel forståelse for naturen i befolkningen? Det hjælper jo ikke meget, at man fredet et område og så fortsætter med at forurene udefra.
Hvad gøres der for at oplyse befolkningerne i disse lande om naturbevidsthed? Jeg har set mange eksempler, der tyder på, at begrebet er dem aldeles ukendt og kun er noget, der eksisterer på regeringsniveau. Burde man måske ikke i højere grad informere landenes befolkninger? Tak for et godt blad.

Med venlig hilsen
Henrik Madsen
8660 Skanderborg

SVAR:

Kære Henrik Madsen
Du har ganske ret i, at forureningen på alle niveauer - det være sig fra henkastning af affald i naturen til luftforurening i byerne - er et større og større problem i flere af lan-

dene i Sydøstasien.

På mange måder følger disse stigende forureningsproblemer den hastige økonomiske udvikling, som de omtalte lande oplever i disse år. Men desværre halter den folkelige bevidsthed om miljøproblemerne og deres sammenhæng ofte bagefter denne udvikling. Det er en situation, vi også kender fra vores hjemlige del af verden, hvor den bevidsthed, vi i dag oplever omkring forureningen af vore nære omgivelser, faktisk først er opstået langsomt over de sidste årtier efter et stort oplysende og bevidsthedsskabende arbejde.

Derfor er det også af afgørende betydning, at der iværksættes sådanne aktiviteter i de omtalte lande. WWF arbejder allerede gennem mange forskellige projekter med disse emner. I Thailand har WWF f.eks. for nylig udsendt en undervisningsvideo til skoler over hele landet, der beskriver, hvordan man kan sikre miljøet i og omkring skolerne og i elevernes dagligdag. WWF i Thailand forbereder i øjeblikket i samarbejde med WWF i Danmark, og med støtte fra den danske Miljøstyrelse, et større projekt om miljøoplysning i det vestlige Thailand. Derudover har WWF lavet tv-udsendelser om miljøspørgsmål til thailandske tv-kanaler.

I f.eks. Malaysia, Indonesien og Philippinerne er WWF involveret i lignende bevidsthedsskabende aktiviteter sammen med mange andre organisationer.
Men selv om der allerede er aktiviteter i gang, så er jeg enig med dig i, at der i høj grad er brug for yderligere at styrke oplysningen om miljøproblemerne.

Med venlig hilsen
Troels Dam Christensen
videnskabelig medarbejder

Læserbreve

L æ s e r b r e v e

af BENT JØRGENSEN

Naturen er skueplads for et omfattende bedrag

*Verden vil bedrages,
siger man.
Det er vel et spørgs-
mål, om den nu også
vil det - men den
bliver det.
Et bedrageri kan give
meget store fordele i
kampen om at overle-
ve, og naturen har
ikke fine fornem-
melser.
Derfor er bedrageriet
en af de strategier, der
indgår, når den
naturlige udvælgelse
skaber nye arter.*

Bier og hvepse er ærlig snak. Ikke noget bedrageri der. De har en brod, og de har gift, som de er parat til at bruge, hvis de føler sig gået for nær. Men de advarer på forhånd mod følgerne. De gule og mørke striber er ment som en advarsel, der skal få fugle og pattedyr til at holde sig væk en anden gang. De får lært, hvad striberne betyder. Og dermed er der lagt op til bedrageri. For også den, der kan spille rollen som bi eller hveps, behandles selvfølgelig med respekt.

Hele sommeren vrimler det i haverne med den slags bedragerer. Svirrefluer eller blomsterfluer kaldes de, og de har gule og mørke striber ligesom bier og hvepse, men ingen giftbrod at sætte bag. De er fluer og utvivlsomt velsmagende for en insektæder, men mange af dem undgår at blive ædt, fordi insektæderne tager dem for den ægte vare.

NATUREN VRIMLER MED eksempler på den slags bedrageri, hvor ufarlige dyr høster fordele ved at ligne giftige dyr. Man finder der hos sommerfugle, biller, edderkopper, myrer - ja, selv hos slanger. Men det er et harmløst bedrageri, der ikke koster nogen noget - bortset fra den, der bliver snydt for et velmagende måltid.

Et langr værre bedrageri finder man på koralrevne. Nogle af koralrevets små fisk er uhyre populære blandt de større fisk. Det er de såkaldte renserfisk, som ernærer sig ved at rense

Og de er lige gode om det - orkideer, chimpanser, fluer og fisk.

Til tider antager bedraget nærmest menneske-lignende former.

Altsammen drejer det sig om udvælgelse, overlevelse.

Denne orkidé, flueblomsten, har sin helt egen måde at sørge for bestøvningen på. Den lokker små hanhvepse til ved at efterligne hunhvepse i både udseende og duft. Hanhvepsen tager ganske rigtigt fejl - og bliver skuffet, men den når under sit besøg hos orkideen at få noget pollen på hovedet, som den afleverer under sit besøg på næste blomst, og dermed er orkideen bestøvet.

Foto: BIOFOTO

Svirreflue

huden, gællerne og undertiden endog mundhulen på revets store fisk. Det er ikke blot behageligt med hud- og tandpleje - det er en nødvendighed. Man har prøvet at fjerne alle renserfisk fra et koralrev, og i løbet af kort tid havde mange af de store fisk flere hudlidelser end normalt.

En renserfisk bærer en let genkendelig uniform: lyse og mørke længdestriber, og den opfører en karakteristisk dans ved sine opboldssteder. Det trækker de store fisk til og får dem til at slappe af. Men - af og til får de sig en grim overraskelse. For der er en svindler, der udnytter tillidsforholdet mellem renserfisken og de store fisk.

Det er en lille rovfisk, en såkaldt slimfisk, som bærer de samme striber som renserfisken. Og ikke nok med det. Den danser også

Slimfisk

Foto: OXFORD SCIENTIFIC FILMS

en lille dans, der minder om renserfiskenes dans. Den store fisk slapper af, og det kommer den til at fortryde. Sekundet senere gør det nemlig ondt, for slimfisken er ikke kommet for at rense hud. Tværtimod. Lynhurtigt flænses den et stykke kød ud af siden på den tillidsfulde fisk - og smutter væk.

DER ER IKKE NOGET at sige til, at der går nogen tid, før en sådan fisk igen fatter tillid til en renserfisk. Og det sætter en grænse for, hvor mange svindlere der kan være på et koralrev. Hvis alt for mange fisk bliver rystet i deres tro på, at striberne og dansen er ensbetydende med behagelig hudpleje, bryder systemet naturligvis sammen.

De store fisk dør ikke af at miste en luns kød til slimfisken. Men andre steder i dyrenes verden kan det koste livet at blive offer for en svindler. For eksempel hos Nordamerikas ildfluer.

Ildfluerne finder hinanden ved hjælp af morsesignaler. Om natten flyver hannerne omkring og sender lyssignaler ud i mørket. Hunnerne sidder nede i græsset og holder øje med hannerne. Der findes flere arter ildfluer i samme terræn, men de går ikke fejl af hinanden. Hver art har nemlig sin egen kode.

For eksempel blinker hannerne hos en af arterne med to sekunders mellemrum - hos en anden er der fjorten sekunder mellem blinkene.

Og hunnen venter på den rigtige kombination af blink. Først da reagerer hun. Hun svarer med et blink, der falder et bestemt

antal sekunder senere. Så ved hannen, at han har fundet den rette og lægger an til landing. Blinker hun for tidligt eller for sent, flyver han videre.

ILDFLUER ER ROVDYR, der lever af insekter. Og mellem dem er der en, der har specialiseret sig i at fange andre ildfluer. Dens metode er ren svindel. Den bryder simpelthen ind i de andre ildfluers kode. Den falder ind med sit blink på det helt rigtige tidspunkt, og det får andre arters hanner til at lande. De møder en hun, der synes, at de er lige til at spise - og det bliver de så!

Det er mere uskyldigt, når orkideer lokker små hanhvepse i kanen. En af arterne findes også i Danmark, omend kun i en enkelt skov på Midsjælland. Flueblomst hedder den. Hver eneste af dens små blomster ligner en lille hveps - komplet med følehorn, øjne, vinger og en smækker krop.

Samtidig med at orkideen blomstrer, kommer de små hvepse frem. Hannerne kommer først, og de har kun ét formål med deres liv. At finde en hun og parre sig med hende. Men det er ikke altid, at de kan få, hvad de vil have, for hunnerne kommer først frem nogle dage efter hannerne. I ventetiden falder hannerne for de små blomster, der ligner hvepse.

I insekternes verden er et godt udseende ikke nok. Det er også nødvendigt at lugte godt. Men det gør orkideen. Den lugter fuldstændig, som en lille hnehveps skal. Hannerne kan slet ikke stå for synet og lugten. De lander - og føler, at de har fundet den rette. For blomsten er gået så vidt i sin svindel, at den også er udstyret med små hår af samme slags som dem, hnehvepsene bruger til at hjælpe hannerne på plads inden parringen. Kopien er dog ikke bedre, end at det til sidst dæmmer for hannen, at han er blevet snydt og bedraget. Han flyver sin vej - og falder hurtigt for en ny blomst. Med samme negative resultat. For orkideen er resultatet derimod positivt. Mens hvepsen prøvede at parre sig med den første blomst, fik den noget af blomstens pollen på hovedet. Det kommer den til at slippe under sit besøg på næste blomst, og dermed er orkideen bestøvet.

EN BLOMST KAN SELVFØLGELIG ikke have nogen som helst anelse om, at den er en bedrager. Det har svirrefluer, slimfisk og ildfluer heller ikke. Deres udseende og adfærd er et resultat af den naturlige udvælgelses arbejde med generne gennem årtusinder. I naturen kan den ene levevis være lige så god som den anden. Snyd og bedrageri er noget, vi kan sætte navn på, fordi vi har forstand på de dele. Den gamle tyske filosof Arthur

Marekat

Foto: TONY STONE

Schopenhauer mente faktisk, at det kun er mennesker, der kan lyve og bedrage. Alle andre væsener var efter hans opfattelse sanddru og oprigtige.

NOGLE ZOOLOGER ser nu anderledes på den sag. Men de er nødt til at hente deres eksempler fra vore nære slægtninge blandt aberne.

Hør engang, hvad to zoologer oplevede, da de studerede de grønne marekattes sprog i Østafrika. Marekatte kan med lyde advare hinanden, når de har opdaget et eller andet farligt. Og de kan temmelig nøje fortælle, hvad det er, de har fået øje på. De har en bestemt lyd for leoparder, en anden for ørne og en tredje for kvælerslanger.

Med en sådan lyd stak en af hannerne en dag en løgn. Den følte sig truet af en rival fra en anden flok, og i sin nød udstødte den leopard-lyden. Rivalen strøg op i det nærmeste træ og gjorde sig i lang tid så lidt bemærket som muligt. Det nummer brugte hannen i flere dage, og det virkede hver gang. Men til sidst dummede den sig. Fuldstændig afslappet slentrede den omkring nede på jorden, mens den skreg op om leoparder. Dermed var den afsløret, og rivalen tog den ikke længere alvorligt. Nok kan en marekat altså lyve - men rigtig udspekuleret er den tilsyneladende ikke. Her er et andet eksempel. En ung bavian sad og kiggede på en ældre hunbavian, der var ved at grave nogle rødder op. Det er et hårdt arbejde, som den unge bavian end-

nu ikke magtede. Da den ældre hun havde fået rødderne op, satte ungen i et voldsomt hyl, som om den blev overfaldet. Dens mor kom straks styrtende, og da hun ikke kunne se andre trusler end den ældre hun, jog hun den omgående væk. Hvorpå ungen gik i gang med rødderne.

Zoologerne så den unge bavian udføre det lille bedrageri flere gange - men vidste den virkelig, hvad den gjorde? Var det et bevidst bedrageri? Eller skreg den op første gang, fordi den virkelig blev forskrækket over et eller andet - og lærte så, at det skrig gav en belønning, der kunne puttes i munden?

DEN KENDTE ABEFORSKER Frans de Waal er ikke i tvivl om, at i hvert fald chimpanser forstår sig på snyd og bedrag. Han kan fortælle om flere iagttagelser af chimpanser, der prøver at lyve sig til en fordel.

For eksempel den chimpanse, der fandt et træ med modne frugter, men ikke flere, end den selv kunne spise. Så dukkede en stærkere chimpanse op. Straks begyndte den første chimpanse at se sig interesseret omkring - og så gik den målbevidst over mod et andet træ. For iagttageren så det ud, som om den var kommet i tanker om et rigtigt godt spisested. Den stærkere chimpanse fulgte efter og gav sig til at lede efter frugter, der slet ikke var der. Og imens skyndte den svagere chimpanse sig tilbage til det første træ for at proppe de sidste frugter i munden.

Eller den unge han, der kurtiserede en af hunnerne. Hunnen syntes interesseret, så den unge han rykkede nærmere, mens den kiggede sig omkring for at se, om de ældre hanner lagde mærke til noget. Chimpansehanner har en meget direkte måde at vise deres interesse på. De får erektion. Og den unge han var netop nået til det punkt i sin kurtisering, da en af de ældre og dominerende hanner kom forbi. Det

var en situation, der kunne blive meget alvorlig for den unge han, så den skyndte sig at stikke en løgn. Med begge hænder skjulte den den afslørende detalje, mens den stirrede ud i det fjerne, som om den var optaget af noget helt andet. Den slap med skrækken.

Fra orkideen, der høster fordel af at ligne en hunhveps, er der lang vej til den unge chimpanse, der prøver at tiltuske sig lidt kærlighed ved at snyde de gamle hanner. Ingen mener i fuld alvor, at orkideen er en svindler. Men man nikker genkendende til det lille bedrageri hos chimpanserne. Det er vel ikke for ingenting, at de er vore nærmeste slægtninge. ■

Foto: FOCI

Bavian-unge

Marekat

Foto: TONY STONE

Schopenhauer mente faktisk, at det kun er mennesker, der kan lyve og bedrage. Alle andre væsener var efter hans opfattelse sanddru og oprigtige.

NOGLE ZOOLOGER ser nu anderledes på den sag. Men de er nødt til at hente deres eksempler fra vore nære slægtninge blandt aberne.

Hør engang, hvad to zoologer oplevede, da de studerede de grønne marekattes sprog i Østafrika. Marekatte kan med lyde advare hinanden, når de har opdaget et eller andet farligt. Og de kan temmelig nøje fortælle, hvad det er, de har fået øje på. De har en bestemt lyd for leoparder, en anden for ørne og en tredje for kvælerslanger.

Med en sådan lyd stak en af hannerne en dag en løgn. Den følte sig truet af en rival fra en anden flok, og i sin nød udstødte den leopard-lyden. Rivalen strøg op i det nærmeste træ og gjorde sig i lang tid så lidt bemærket som muligt. Det nummer brugte hannen i flere dage, og det virkede hver gang. Men til sidst dummede den sig. Fuldstændig afslappet slentrede den omkring nede på jorden, mens den skreg op om leoparder. Dermed var den afsløret, og rivalen tog den ikke længere alvorligt. Nok kan en marekat altså lyve - men rigtig udspekuleret er den tilsyneladende ikke. Her er et andet eksempel. En ung bavian sad og kiggede på en ældre hunbavian, der var ved at grave nogle rødder op. Det er et hårdt arbejde, som den unge bavian end-

nu ikke magtede. Da den ældre hun havde fået rødderne op, satte ungen i et voldsomt hyl, som om den blev overfaldet. Dens mor kom straks styrtende, og da hun ikke kunne se andre trusler end den ældre hun, jog hun den omgående væk. Hvorpå ungen gik i gang med rødderne.

Zoologerne så den unge bavian udføre det lille bedrageri flere gange - men vidste den virkelig, hvad den gjorde? Var det et bevidst bedrageri? Eller skreg den op første gang, fordi den virkelig blev forskrækket over et eller andet - og lærte så, at det skrig gav en belønning, der kunne puttes i munden?

DEN KENDTE ABEFORSKER Frans de Waal er ikke i tvivl om, at i hvert fald chimpanser forstår sig på snyd og bedrag. Han kan fortælle om flere iagttagelser af chimpanser, der prøver at lyve sig til en fordel.

For eksempel den chimpanse, der fandt et træ med modne frugter, men ikke flere, end den selv kunne spise. Så dukkede en stærkere chimpanse op. Straks begyndte den første chimpanse at se sig interesseret omkring - og så gik den målbevidst over mod et andet træ. For iagttageren så det ud, som om den var kommet i tanker om et rigtigt godt spisested. Den stærkere chimpanse fulgte efter og gav sig til at lede efter frugter, der slet ikke var der. Og imens skyndte den svagere chimpanse sig tilbage til det første træ for at proppe de sidste frugter i munden.

Eller den unge han, der kurtiserede en af hunnerne. Hunnen syntes interesseret, så den unge han rykkede nærmere, mens den kiggede sig omkring for at se, om de ældre hanner lagde mærke til noget. Chimpansehanner har en meget direkte måde at vise deres interesse på. De får erektion. Og den unge han var netop nået til det punkt i sin kurtisering, da en af de ældre og dominerende hanner kom forbi. Det

var en situation, der kunne blive meger alvorlig for den unge han, så den skyndte sig at stikke en løgn. Med begge hænder skjulte den den afslørende detalje, mens den stirrede ud i det fjerne, som om den var optaget af noget helt andet. Den slap med skrækken.

Fra orkideen, der høster fordel af at ligne en hunhveps, er der lang vej til den unge chimpanse, der prøver at tiltuske sig lidt kærlighed ved at snyde de gamle hanner. Ingen mener i fuld alvor, at orkideen er en svindler. Men man nikker genkendende til det lille bedrageri hos chimpanserne. Det er vel ikke for ingenting, at de er vore nærmeste slægtninge. ■

Foto: FOCI

Bavian-unge

Marekat

Foto: TONY STONE

Schopenhauer mente faktisk, at det kun er mennesker, der kan lyve og bedrage. Alle andre væsener var efter hans opfattelse sanddru og oprigtige.

NOGLE ZOOLOGER ser nu anderledes på den sag. Men de er nødt til at hente deres eksempler fra vore nære slægtninge blandt aberne.

Hør engang, hvad to zoologer oplevede, da de studerede de grønne marekattes sprog i Østafrika. Marekatte kan med lyde advare hinanden, når de har opdaget et eller andet farligt. Og de kan temmelig nøje fortælle, hvad det er, de har fået øje på. De har en bestemt lyd for leoparder, en anden for ørne og en tredje for kvælerslanger.

Med en sådan lyd stak en af hannerne en dag en løgn. Den følte sig truet af en rival fra en anden flok, og i sin nød udstødte den leopard-lyden. Rivalen strøg op i det nærmeste træ og gjorde sig i lang tid så lidt bemærket som muligt. Det nummer brugte hannen i flere dage, og det virkede hver gang. Men til sidst dummede den sig. Fuldstændig afslappet slentrede den omkring nede på jorden, mens den skreg op om leoparder. Dermed var den afsløret, og rivalen tog den ikke længere alvorligt. Nok kan en marekat altså lyve - men rigtig udspekuleret er den tilsyneladende ikke. Her er et andet eksempel. En ung bavian sad og kiggede på en ældre hunbavian, der var ved at grave nogle rødder op. Der er et hårdt arbejde, som den unge bavian end-

nu ikke magtede. Da den ældre hun havde fået rødderne op, satte ungen i et voldsomt hyl, som om den blev overfaldet. Dens mor kom straks styrtende, og da hun ikke kunne se andre trusler end den ældre hun, jog hun den omgående væk. Hvorpå ungen gik i gang med rødderne.

Zoologerne så den unge bavian udføre det lille bedrageri flere gange - men vidste den virkelig, hvad den gjorde? Var det et bevidst bedrageri? Eller skreg den op første gang, fordi den virkelig blev forskrækket over et eller andet - og lærte så, at det skrig gav en belønning, der kunne puttes i munden?

DEN KENDTE ABEFORSKER Frans de Waal er ikke i tvivl om, at i hvert fald chimpanser forstår sig på snyd og bedrag. Han kan fortælle om flere iagttagelser af chimpanser, der prøver at lyve sig til en fordel.

For eksempel den chimpanse, der fandt et træ med modne frugter, men ikke flere, end den selv kunne spise. Så dukkede en stærkere chimpanse op. Straks begyndte den første chimpanse at se sig interesseret omkring - og så gik den målbevidst over mod et andet træ. For iagttageren så det ud, som om den var kommet i ranker om et rigtigt godt spisested. Den stærkere chimpanse fulgte efter og gav sig til at lede efter frugter, der slet ikke var der. Og imens skyndte den svagere chimpanse sig tilbage til det første træ for at proppe de sidste frugter i munden.

Eller den unge han, der kurtiserede en af hunnerne. Hunnen syntes interesseret, så den unge han rykkede nærmere, mens den kiggede sig omkring for at se, om de ældre hanner lagde mærke til noget. Chimpansehanner har en meget direkte måde at vise deres interesse på. De får erektion. Og den unge han var netop nået til det punkt i sin kurtisering, da en af de ældre og dominerende hanner kom forbi. Der var en situation, der kunne blive meger alvorlig for den unge han, så den skyndte sig at stikke en løgn. Med begge hænder skjulte den den afslørende detalje, mens den stirrede ud i det fjerne, som om den var optaget af noget helt andet. Den slap med skrækken.

Fra orkideen, der høster fordel af at ligne en hunhveps, er der lang vej til den unge chimpanse, der prøver at tilruske sig lidt kærlighed ved at snyde de gamle hanner. Ingen mener i fuld alvor, at orkideen er en svindler. Men man nikker genkendende til det lille bedrageri hos chimpanserne. Det er vel ikke for ingenting, at de er vore nærmeste slægtninge. ■

Foto: FOCI

Bavian-unge

Plyndring af regnskoven

OM DE GODE OG DE ONDE KRÆFTER I STILLEHAVET

fortsætter.....

To ø-stater i Stillehavet med de samme naturressourcer fortæller hver deres vidt forskellige historie om måden at bruge disse ressourcer på. Hvad er det, der gør Salomonøerne til et paradys for hurtige tømmerpenge med en omfattende udryddelse af regnskoven, mens Vanuatu omvendt er godt i gang med en helt anden bæredygtig omgang med den samme regnskov? Jens Nauntofte har besøgt øerne og giver her sit indtryk af, hvad det er for kræfter, der styrer udviklingen i de to stater.

af JENS NAUNTOFTE, journalist

Der er travlhed hos tømmerhuggerne på Salomonøerne i Stillehavet. Kædesavene og traktorerne arbejder sig gennem tropeskoven fra tidlig morgen til aftenmørket sænker sig. Det haster med at få hentet de kostbare tropetræer ud til kysten og sendt dem afsted til savmøllerne i Sydøstasien, før et regeringsindgreb forbyder eksporten af hele træstammer.

På trods af beslutningerne på miljøkonferencer i Rio og New York, om at nu må alle lande medvirke til at skabe bæredygtige løsninger, der kan standse rovdriften på naturens ressourcer, fortsætter man uanfægtet på Salomonøerne med at gøre præcis det modsatte.

Nu er det selvfølgelig også relativt let for velnærede politikere at sidde ved et conferencebord på den anden side af kloden og skrive under på storslåede erklæringer. Noget andet er efter hjemkomsten at gennemtvinge de noble hensigter.

Problemet på Salomonøerne er, at riget fattes penge. Regeringen har meget begrænsede midler at finansiere statens driftsudgifter med. Derfor er netop royalties fra tømmeret så afgørende. De alene udgør over 50% af de samlede indtægter. Føjer man dertil, at Salomonøerne har en omfattende korruption, og at landet indtil for nylig havde en premierminister, der selv deltog i den indbringende tømmereksport, så siger det sig selv, at her løber de ideelle krav til en bedre verden let på grund.

"LANDET ER KORRUPT og desværre har vi ikke en lovgivning, der gør det muligt at retsforfølge lovovertrædere", siger Abraham Baeanisia med arrig mine. "Det benytter de udenlandske firmaer meget raffineret, og vor premierminister samarbejder med dem, og blæser folkets interesser et langt stykke". Over for mig sidder en lille vredladen mand, med den pudsige kombination af sort hud og lysblondt krøllet hår. Han er ikke albino, han kommer blot fra øen Malaita, hvor en stor del af beboerne er født med blondt hår. Manden, der er så rasende på Salomonøernes premierminister, hedder Abraham Baeanisia, direktør for en af ø-staternes største NGO-organisationer, SIDA, Solomon Islands Development Trust.

Direktør Baeanisia hører til blandt eliten af kritiske fagfolk i sit land. Hele hans virke er rettet mod at fremme en ny holdning til naturressourcerne og befolkningens livsvilkår.

Salomonøerne består af ca. 1000 øer, der tilsammen har et areal på 28.000 kvadratkilometer. Øerne er bjergrige, med en vulkansk undergrund. Bjergsiderne

SALOMONØERNE ligger i det sydlige Stillehav, tidl. britisk protektorat, selvstændig i 1978. Er det næststørste ørige i det sydlige Stillehav. Indbyggertallet er 395.000. Der er knap 1000 øer og et utal af ubeboede koralrev. Marovlagunen nord for New Georgia i landets vestlige provins

er en af verdens smukkeste korallaguner med en højt sårbar økologisk balance mellem mennesker, dyr og planter.

Befolkningen er ligesom i Vanuatu indvandret fra Sydasiens.

Med 1400 km mellem de to øer, der ligger længst fra hinanden,

er der ret store kulturelle forskelle, med ca. 80 forskellige sprog, med pijn som fællessprog.

VANUATU ligger mellem Salomonøerne og Fiji-øerne.

Det har været selvstændigt siden 1980.

Før var det under britisk-fransk fællesstyre under navnet New

Hebrides, som kaptajn James Cook døbte ø-gruppen, da han besøgte den i 1774.

Befolkningen er på 175.000, og de bor på 80 øer, der for de flestes vedkommende er toppe af underseiske bjergkæder. Der er voldsom og synlig vulkansk aktivitet på øen Tanna. Foruden landbrug er turismen

og Port Vilas internationale finanscenter ø-statens hovedindtægter. Med 80 banker og 2500 finansrelaterede virksomheder er Vanuatu et skattely, der bruges som domicil af et betydeligt antal udlændinge fra Australien og Sydøstasien. Her er ingen indkomst- og firmaskat.

Naturbevarelsens forskellige vilkår på Salomon-øerne og Vanuatu viser, at tre forudsætninger skal til for, at den kan lykkes:

1. En beslutsom regering, der ønsker at satse på en bæredygtig udnyttelse af naturens resourcer.

2. En diversificeret økonomi, hvor statens indtægter ikke er overvejende afhængige af én kilde, f.eks. tømmersalg, jfr. Salomon-øerne.

3. Økonomisk assistance fra udlandet (Australien, EU og USA) skal gøres afhængig af regeringens indsats for en stram, bæredygtig plantægning.

FOTO: DAVID HISER - TONY STONE

DE FÆRRESTE AF SALOMONØERNES INDBYGGERE ER KLAR OVER DEN INDUSTRIELLE TØMMERHUGSTS SKADELIGE VIRKNING PÅ DERES LIVSFORHOLD. UVANTE SOM DE ER MED PENGEØKONOMI, OVERVÆLDES DE AF DE SEDDELBUNDTER, TØMMERHANDLERNE STIKKER DEM I HÅNDEN SOM GENGÆLD FOR SALGSKONTRAKTER.

FOTO: DAVID HISER - TONY STONE

er dækket med tæt krat og regnskov, og øerne er omgivet af koralrev og laguner. Det er i dette naturparadis, der hører til de mest attraktive i det sydlige Stillehav, at selv meget små ryk i naturens balance kan afstedkomme stor skade for mennesker og dyr.

Over 90% af befolkningen (395.000) bor i landsbyer langs øernes kyster, hvor de lever af fiskeri og copradyrkning. Befolkningstilvæksten er 3,4% årligt, og der er et iøjnefaldende behov for at få hjælp til både undervisning og sundhedstjeneste.

De færreste af Salomonøernes indbyggere er klar over den industrielle tømmerhugsts skadelige virkning på deres livsforhold. Uvante som de er med pengeøkonomi, overvældes de af de seddelbundter, tømmerhandlerne stikker dem i hånden som gengæld for en salgskontrakt. Kort efter rykker tømmerarbejderne ind med deres maskiner - og en ond cirkel begynder. Det meget tynde jordlag blottes, når træerne fældes og skyller med regnvandet ud i havet, hvor koralrevene kvæles og lagunerne dør.

HVAD VÆRRE ER: Forstekspertter og UNDP mener, at omkring år 2002 vil tømmerhuggerne have fældet den resterende tropiske regnskov på Salomonøerne. Så der skal gribes ind snart, hvis de sidste arealer med værdifulde træsorter skal reddes.

I august 1997 blev landets regering overraskende udskif-

tet. Den berygtede premierminister, Solomon Mamaloni, måtte træde tilbage. Ikke blot har Mamaloni uden tøven ladet de sydøstasiatiske tømmerfirmaer hente mest muligt tropetræ på øerne, han har tilmed selv været i joint venture med et malaysisk tømmerfirma, Goodwin Inc. Sammen har de drevet firmaet SOMMA, hvilket gjorde det muligt for Mamaloni, som regeringsleder, både at uddele licens til træfældning til de udenlandske firmaer, incl. sit eget firma, og samtidig fylde lommen med fortjenesten fra salget af tømmer i Malaysia. Hvordan kunne det lade sig gøre, spurgte jeg direktør Abraham Baeanisia under en samtale, der fandt sted i hovedstaden Honiara før regeringsskiftet.

"Mamaloni har kørt regeringen i stramme tøjler. De mange år han

EN BÆRBAR SAVMØLLE, DER BRINGES IND I REGNSKOVEN, LÅVER RINGE SKADER SAMMENLIGNET MED TØMMERFIRMAERNES STORE MASKINER. FOTO FRA VANUATU.

FOTO: JENS NAUNTOFTE

FOTO: JENS NAUNTOFTE

DE ASIATISKE MINE-
SELSKABER OG TØMMERFIRMAER
BRUGER TUNGT GREJ TIL AT
PLØJE SIG GENNEM REGNSKOVEN
- OG SALOMONØERNES
REGERING LÆGGER INGEN
HINDRINGER I VEJEN.

har siddet på magten, har han insisteret på at træffe alle væsentlige beslutninger selv, og han har gennemtruffet, at indtil 1999 skal det være tilladt de udenlandske tømmerfirmaer at eksportere hele træstammer. Ingen her kræver, sådan som i de fleste andre lande, at træet behandles på lokale savmøller, så der kan skabes arbejdspladser og en lokal træeksport. Tømmerfirmaerne tvinges heller ikke til at sørge for nyplantning af træer. Salomonøerne er efterhånden et af de sidste steder i verden, til trods for at vi er så fattige og skrøbelige, hvor de store firmaer kan plyndre os for vore naturressourcer, og folk sidder og klapper i hænderne i stedet for at protestere, fordi de er så fascineret af de store pengesedler, tømmerfirmaerne og mineselskaberne holder hen under næsen på dem".

DEN KOMMENDE TID vil vise, om den nye regering under tidl. finansminister Bartholomew Ulufa'alu kan klare at rydde op efter Mamalonis misregimente. Men erfarne kendere af Salomonøerne påpeger at Mamaloni måske har lavet en taktisk retræte og kun venter på et belejligt tidspunkt til ligesom tidligere at sikre sig regeringsmagten.

Kendere havde på forhånd advaret os om, at Salomonøerne er ramt af den trefoldige svøbe: voldsom korruption, stor fattigdom og en påfaldende mangel på en plan for overgangen fra subsistensøkonomi til pengeøkonomi. På den baggrund var det en positiv oplevelse at besøge nabolandet Vanuatu, der indtil selvstændigheden i

1980 var bedre kendt som Ny Hebriderne, administreret af Storbritannien og Frankrig i fællesskab.

Vanuatus skov- og landbrugsministerium udarbejdede i februar 1997 en nationalplan for "at sikre en bæredygtig drift af Vanuatus skove for dermed at opnå en større social og økonomisk trivsel for de nuværende og kommende generationer".

Det er en art hvidbog, der baseret på 90'ernes meget omskiftelige politik i disse spørgsmål, skitserer faste retningslinjer for et samarbejde mellem regeringen, jordejerne og skovindustrien til gavn for hele samfundet og "Vanuatus biovariation i skovene".

PROBLEMERNE OPSTOD i Vanuatu for alvor i 1993, da regeringen pludselig lagde roret om og tillod de malaysiske tømmerfirmaer fri adgang til skovning. I Malaysia havde regeringen nedlagt forbud mod skovning af de sidste arealer med regnskov. De malaysiske tømmerfirmaer stod pludselig med store savværker, der endnu ikke var afskrevet, og de manglede leverandører af hele træstammer. Vanuatu og Salomonøerne bød sig til.

Snart rykkede tømmerfirmaerne ind på Vanuatu med deres store maskiner, traktorer og rigeligt med kontanter. Landsbybeboerne på øerne Malakula, Santo og Errimango fik nye veje, kirker, rigeligt med Mont Blanc fyldepenne og kontanter oveni. Det vakte stor begejstring. Ikke mindst på det regnskofsrige Errimango var det helt store flertal af beboerne stærkt tilfredse med den eksplosive vending, tingene havde taget med regeringens nye politik. For hver af øerne blev der lavet projekter, der omfattede fældning af 75.000 kubikmeter regnskovstømmer årligt.

Men deres glæde blev kortvarig. For regeringen ændrede igen politik i 1994 efter pres fra EU, Australien og skoveksperter. Forsteksperterne havde for hele Vanuatu fastsat et maksimum på 25.000 kubikmeter fældede træer årligt, hvis bæredygtighed og genplantning skulle respekteres.

Det blev Vanuatus held. For uanset at tømmerfirmaerne påstod, at der ville være regnskov nok til 10-15 års fældning, så ville de med det tempo, de anlagde, have fældet de anvendelige træer på 2-3 år.

Den kortsigtede politik blev standset. Regnskoven blev reddet. Nu har ansvarlige forstfolk i ministeriet i hovedstaden Port Vila et fast greb om den bæredygtige programlægning, så der genplanter, hvor der fældes, til gavn for de fremtidige generationer. Det er de samme retningslinjer et hollandsk selskab faktisk forsøger at prøve i et program på øen New Georgia i det vestlige Salomonøerne.

Er det et eksempel på det onde og det gode? Måske, men man skal huske, at Vanuatu har mange andre indtægter, mens Salomonøerne er helt afhængig af sin træeksport. Dertil kommer de politiske forhold, der har betinget den uheldige udvikling på Salomonøerne. Derfor er det hollandske prøveprojekt meget interessant. Det viser, at det er muligt at lægge de samme principielle linjer for en bæredygtig udvikling på Salomonøerne som i Vanuatu - hvis vel at mærke den politiske vilje er forhånden. Man kan kun håbe, at det sker hurtigt, for tiden er knap. ■

FOTO: JENS NAUNTOFTE

WWF NOTER

Fra den ene regnskov til den anden

Den 14. oktober overrakte HKH Prinsesse Alexandra i sin egenskab af protektor for Randers Regnskov en check på 500.000 kr. til WWF Verdensnaturfonden. Randers Regnskov betaler WWF 1 krone for hver besøgende, og siden åbningen i maj 1996 har regn-

skoven ved Gudenåen altså haft omkring 1/2 million gæster. Pengene skal bl.a. bruges til at styrke WWFs indsats for at bevare Sydøstasiens regnskove, der er truet af skovhugst og afbrænding. Efterårets katastrofale brande på Borneo, Sumatra og Java er triste eksempler på, hvor galt det kan gå for disse uvurderlige skove, der rummer en sjældent stor artsrigdom af dyr og planter.

Pandapris til naturskov

Årets Pandapris blev tildelt Projektet "Dansk skovnatur - er der plads til vildsomme skovlandskaber i fremtidens Danmark?".

Prismodtagerne er biolog Carsten Thomsen og forstkandidat Peter Feilberg, som vil belyse problematikken og beskrive mulighederne for at etablere et eller flere større områder med vildsom skovnatur.

Pandaprisen er på 250.000 kr. og sponsoreret af Skandinavisk Tobakskompagni A/S.

Vadehavshøring

Som optakt til den 8. Internationale Ministerkonference om beskyttelse af Vadehavet, der blev afholdt 21.-22. oktober 1997 i Tyskland, har WWF kommenteret til ministrenes konklusioner. WWF ønsker en konkretisering af landenes forpligtelser i forhold til Agenda 21 og Konventionen om Biologisk Mangfoldighed. Samtidig har WWF udtrykt skepsis overfor den forvaltningsplan for hele det internationale vadehavsområde, som ministrene godkendte.

Nyhedsbrev om Peru-projekt

Projektet "Junglevagt for Amazonas", der gennemføres i samarbejde mellem WWF og AIF - Arbejdernes Internationale Forum, er begyndt at udsende et halvårligt nyhedsbrev - "Jungletrommen". I nyhedsbrevet kan man læse om projektets hovedaktiviteter og de hidtil opnåede resultater. Interesserede kan få tilsendt nyhedsbrevet ved henvendelse til informationsmedarbejder Lisbeth Jørgensen hos WWF.

Folketingsmedlemmer besøger WWF projekt

WWFs netop afsluttede naturoplysningsprojekt i det russiske naturreservat Bryanski Les havde den 3. september besøg af Folketingets miljø- og planlægningsudvalg.

Udvalget besøgte et nyindrettet undervisningscenter, og udtrykte stor anerkendelse af den støtte reservatet har opnået i lokalbefolkningen bl.a. gennem samarbejde med skoler og lokale myndigheder.

Regeringen støtter WWF-kampagne

Til WWFs kampagne for en levende planet (Living Planet Campaign) har den danske regering givet 500 havvindmøller med en effekt på 750 MW som en såkaldt "Gave til Jorden".

Gaven blev præsenteret af miljøminister Svend Auken på en pressekonference i Washington arrangeret af WWF. Havmøllerne vil være opført i år 2008 og vil dække ca. 8 % af det danske el-forbrug.

Regeringen har med sin gave vist Danmarks vilje til at skære ned på udslippet af CO₂.

Holdninger til Levende Natur

I september udsendte vi et spørgeskema til et udsnit af WWFs medlemmer om bladet Levende Natur. Næsten 50% har sendt det retur i udfyldt stand, og det giver WWF et meget fint grundlag for at vurdere, på hvilken måde bladet kan blive mere læsevenligt og interessant. Ved redaktionens slutning forelå konklusionerne af undersøgelsen ikke, men vi vender tilbage i det første nummer af Levende Natur i 1998 med en rapport om, hvad bladets læsere mener.

Indtil da siger vi tak til dem, der gjorde sig den ulejlighed at give WWF en hjælpende hånd med deres meninger og holdninger.

Stor opbakning bag næsehorn

På kun fem måneder er det lykkedes WWF Verdensnaturfonden og Dagli'Brugsen at indsamle godt 1,2 mio. kr. til arbejdet med at redde bl.a. Jordens truede næsehorn.

De mange penge kommer dels fra de tusindvis af danskere, der har taget et beløb i næsehorn-skulpturen Otto på dens vej rundt til Dagli'Brugsens butikker over hele landet, dels fra de ca. 50.000 mennesker, der har benyttet telefonnummer 90 50 90 60 til at give 20 kr. til Verdensnaturfondens indsats. Kampagnen fortsætter i endnu mindst 20 måneder.

FOTO: FOCI

WWF Verdensnaturfonden har fået en

række centrale e-mail numre:

Generelle henvendelser: wwf@wwf.dkRegnskabsafdelingen: accounts@wwf.dkKampagneafdelingen: campaign@wwf.dkVidenskabelig afdeling: conservation@wwf.dkPressesekretæren: press@wwf.dk

Gaver og bidrag

Perioden 14.4.- 22.10.1997

WWF Verdensnaturfonden ønsker at sige tak til alle bidragsydere. Det er alene pladsmangel, der tvinger redaktionen til kun at bringe oversigten over bidrag på 500 kr. og derved til WWF's hjælpearbejde. Tak for hjælpen.

Friederike Albrecht 500, Bettina Aller 1.000, Anette M. Andersen 500, Anita Andersen 500, A.P. Andersen 520, Claus Bøgh Andersen 500, Ellen Andersen 500, H. Nygaard Andersen 500, John R. Andersen 500, Karin Andersen 3.000, Kirsten Andersen 750, Michael Arnfast 500, Dorte Berghard & Carsten Heinild 500, A. Bjørklund 500, Bibi Blomstrøm 500, Kate Bodal 750, Gitte Bonde & Flemming Thomsen 500, Torhen Bondrop 2.000, Bjørn & Corinna Breitzke 500, Else Broundal 500, Connie Bundgaard 500, Kim Bundstrup 750, Hans Busk 500, Gert Bøgevig 700, Lai Ming Cheng 500, Ingrid Christensen 500, Poul Christensen 500, Thorkil Helge Christensen 750, Lasse Christiansen 500, Anders Crone 500, Stine Dambirk 500, Søren Daugaard 1.000, Dica ApS 1.000, Dagny J. Dolleris 500, Helge Eisensee 750, Bodil Elling 500, Kirsten Engel 675, Per Kjær Erichsen 500, Henriette Fisker 500, A. Fredsøe 500, Henrik Freyberg 500, Paul Erik Friis 500, Nanna Garner 500, Poul Gjessing 1.000, Janne & Jørgen Glæsel 1.000, Lis Godrum 500, Michael Gottlieb 500, Lise Grossmann 500, Else Grysbæk 500, Birgit Grøn 500, Nina Gustavussen 750, Asger Hansen 500, H. Kløcker Hansen 500, Helle & Niels Hansen 500, Henning Berg Hansen 500, Jørgen Hilmer Hansen 1.000, Susanne Skou Hansen 500, Tina Hansen 675, Christian Lenau Henriksen 675, Tonny Henriksen 500, Kirsten Borg Hermanns 500, Ole Hesselberg 500, Jørgen Hestbech 500, Peter Holter 500, John Holst 500, Else Horndrup 620, Muguet Hüffeldt 500, Søren Høvring 675, Kirstin Sander Jacobsen 500, U. & V. Jacobsen 500, Annelise Hildebrandt Jensen 500, Anni & Thorkild Jensen 500, Jørgen Jensen 500, Kirsten Jensen 1.000, Susanne Jensen 500, Torben Hamann Jensen 750, Erik M. Jeppesen 1.000, Marie K. Jochimsen 500, J.G. Johansen 1.175, Leif Bugge Johansen 500, Tony Johansen 1.000, Lene Jungersen 500, Jørna Jørgensen 620, Jens Kalleshave 500, K. Kampmann 500, Søren & Helen Kenner 1.000, Gunna Kershøj 500, Søren Kjeldsen 500, Lars Kjær 500, Steen Knudsen 500, Tina Knudsen 1.000, Chr. Knuth 500, Jørgen Kold 1.000, Anne Kathrine Kriegbaum 500, Birgit Damgaard Kristensen 675, Jytte Kristensen 500, Lars Kristensen 500, Familien Kristoffersen 500, Vibeke Kronborg 500, Anne Merethe Kruse 500, John Kugelman 500, Jonas Kähler 500, Arne Larsen 500, Birgit Larsen 500, Kirsten Larsen 500, Tommy P. Larsen 500, Tove Teilmann Larsen 500, Poul Lauritsen 500, David Lewis 500, Ellen Lorenzen 1.000, Mogens Lund 500, Mona Lund 500, Gudrun Madsen 620, Ida Møller Madsen 500, Jørgen Madsen 500, Birgitte L. Maul 500, Mette Maulitz 500, Arne May 500, McKinsey & Company 500, Paula Mejer 500, Leif & Kurt Meyer 1.000, Lars Bie Mikkelsen 500, Pia Mogensen 500, Multi Shipping 1.000, Palle Munch Reklame Bureau 500, Møhring-Andersen 750, Helle Møller 500, Sonja Møller 500, Søren Møller 500, Anne Margrethe Maarbjerg 500, Anders Nemeth 500,

Nielsen 675, Allan Nielsen 1.000, Emilie & Alfred Nielsens Minde 1.000, Fl. Nielsen 500, Margit Nielsen 750, Olga Nielsen 500, Tanja Nielsen 750, Lea Niels-Hedelund 500, H. Berg Nissen 750, Karina Noyons 750, H. Nørgaard-Olesen 1.000, Odense Tømmerhandel 500, Marie Olufsen 500, Bent Orrving 500, Erik Wramberg Pedersen 2.000, H.O. Pedersen 500, Jytte Pedersen 500, Ulla Pedersen 500, Jens Erik Petersen 1.000, Merete Petersen 500, Ville Petersen 500, Ulla Pinborg 1.000, Susan B. Poulsen 1.000, Ole Collin Rasmussen 500, Poul & Ina Rasmussen 675, Stig Kjærgaard Rasmussen 500, Michael Rohde 750, Karin Rosenbom 1.000, Eva Rønne 1.000, Anker Schmidt 750, S.I.D. Glostrup 1.000, Skjerbæk 500, Sven Sparholt 500, Spillers Food 500, Dorte Stockhammer 500, Niels Storgaard 500, L. Stryhn & Tom Laursen 500, K. Strømvig & T. Dreyer 500, Leif Stubkjær 500, Doris Svendsen 500, Jørn Svendsen 500, Miklos Szabo 500, Thorvald Søndergaard 500, Vald. Riis Søndergaard 500, Kell Sønnichsen 500, Hans Sørensen 500, Henrik Sørensen 500, Lis N. Sørensen 500, Kjeld Tapdrup 500, A/S Tenna Invest 1.000, Flemming Terp 500, Ida Theilade 500, Thomas & Anne 600, Bjørn Thomsen 1.000, L. Thomsen 620, Jette Thorninger 500, Tn-Enterprise 500, Fritz Togo 675, H. & F. Trøelstrup 500, Hanne Trærup 500, Ussing 675, Poul & Lise Vincents 1.000, Brian Vohnsen 1.000, S. & C. Wennerwald 500, Estrid Wilhjelm 1.000, Kirsten Wilhjelm 1.000, Vigdis Winther 500, Jesper Wisberg 500, A. & O. Wørrs 500, Birthe Zinck 500, Ørbæk Trælshandel 500, Klaus Aagaard 500, Erik S. Aaskov 500.

Bidrag fra fonde og legater

K. Andersen og Hustru E. Andersens Legat 20.000 kr., Det Arntstedtske Familiefond 10.000 kr., Augustinus Fonden 50.000 kr., Inge og Skjold Burnes Fond 110.000 kr., Fabrikant Mads Clausens Fond 50.000 kr., Grosserer Andreas Collstrop og Sønns Mindelegat 50.000 kr.; Den Danske Banks Fond 25.000 kr., J.C. Hempel's Fond 20.000 kr., Lemvig-Hüller & Munck Fonden 10.000 kr., Dir. J.P. Lund og Hustru Vilhelmine Bugge's Legat 15.000 kr., Sparekassen Nordjyllands Fond 1.000, Unibank-fonden 25.000 kr., Overretssagfører L. Zeuthens Mindelegat 10.000 kr.

Ekstraordinære indsamlinger

Vennelyst Bageri i Randers har i perioden indsamlet 3.174 kr. til WWF's naturbevarelsesarbejde.

Under Hans Kongelige Højhed Prinsens besøg på Albani Bryggerierne i Odense overrakte direktionen en check på 25.000 kr. til WWF's arbejde. Eleverne på Ingrid Jespersens Gymnasieskole har indsamlet 3.500 kr. til bevarelse af pandaen.

Konfirmanderne fra Trinitatis Kirke i København har indsamlet 980,25 kr. til vort arbejde.

En kollekt i Sdr. Vissing Kirke indbragte 691,25 kr. til WWF's virke.

WWF takker for hjælpen og de gode initiativer.

Nye og fornyede støttekredskontrakter

Brian Larsen, Christian lensgreve Lerche-Lerchenborg, Christian greve Lerche-Lerchenborg, Jørgen Neumann.

WWF Verdensnaturfonden

er mest kendt for at redde truede dyrearter som den afrikanske elefant, isbjørnen og pandaen. Og sandt er det, at vi her har opnået resultater, vi med rette kan være stolte af. I dag er vores indsats imidlertid også rettet mod de faktorer, der truer dyr og planters levesteder.

Som privat organisation er vores resultater afhængige af de bidrag, vi modtager fra privatpersoner, virksomheder, organisationer og fonde. Fra alle gode kræfter, som ser skriften på væggen - og føler et ansvar over for de kommende generationer på Jorden.

Vi er taknemmelige for ethvert bidrag, stort som lille.

Indsend kuponen allerede i dag og få mere at vide om, hvorfor det er en god idé at oprette et testamente. De er også velkommen til at kontakte vores rådgiver omkring arv og testamente, Jette Marie Kilsgaard, på telefon 42 11 10 43.

Den smukkeste arv,
man kan efterlade, er en
levende verden.

Hjælp os
med
at bevare
den!

- ☐ **Ja tak.** Jeg vil gerne have tilsendt brochuren "Den smukkeste arv, De kan efterlade, er en levende verden".
- ☐ **Ja tak.** Jeg vil gerne låne videofilmen om arv og naturbevarelse.
Jeg er indstillet på at returnere videoen efter én uge.
- ☐ **Ja tak.** Jeg vil gerne ringes op for en snak om arv og testamente.

LN-DEC '97

Modtager
betaler
porto

Navn: _____

Gade: _____

Postnr.: _____ By: _____

Telefon: _____

WWF
Verdensnaturfonden

Ryesgade 3 F
+++1043+++
2200 København N
Att. Jette Marie Kilsgaard